

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У ПІДЛІТКІВ

Сатановська Вікторія

В сучасному суспільстві, яке динамічно змінюється, виникає необхідність у формуванні особистостей, здатних брати на себе відповідальність, приймати рішення, ефективно взаємодіяти з іншими людьми. Однією з ключових особистісних характеристик, яка забезпечує успішність у соціумі, є наявність лідерських якостей. У зв'язку з цим надзвичайно важливо досліджувати процес формування лідерських якостей саме у підлітковому віці — періоді активного становлення особистості. Лідерство для підлітків відіграє ключову роль у формуванні соціальної зрілості та моральних принципів. Вони прагнуть самоствердження через лідерські якості, але їх розвиток потребує підтримки та відповідних умов. Важливо не лише оцінювати ці навички, а й сприяти їх формуванню через педагогічні та психологічні практики [1–4].

Метою тези є обґрунтування соціально-психологічних особливостей формування лідерських якостей у підлітковому віці.

У психологічній літературі поняття «лідерство» трактується по-різному: як процес впливу на групу (К. Левін, Р. Слейтер), як сукупність особистісних характеристик (К. Бьорд, Р. Стогдилл), як соціальний інститут. *Лідер* – це особистість, яка впливає на групу, організовує її діяльність, приймає рішення, і є авторитетною фігурою в очах членів колективу. Виділяють кілька типів лідерства: емоційне, ділове, авторитарне, демократичне та інші. Лідерські якості охоплюють комунікативність, відповідальність, організованість, ініціативність, вміння керувати і впливати [1, 3].

Підлітковий вік (11–15 років) є критичним періодом у становленні особистості. Саме у цьому віці відбувається переорієнтація з авторитету дорослого на авторитет однолітків, формується «Я-концепція», потреба в самостверженні, автономії, прояві індивідуальності. Підлітки прагнуть до самореалізації, тому

потребують соціального визнання, підтримки й активної участі в колективному житті. Особливу роль відіграють такі чинники, як сімейне виховання, стиль спілкування в школі, соціальні умови, тип темпераменту, а також соціальні ролі, у які вступає підліток. Формування лідерських якостей у підлітків залежить від кількох груп чинників [2, 4]:

1. Біологічні – тип нервової системи, темперамент, швидкість реакцій.
2. Соціальні – стиль виховання, сімейна атмосфера, позиція у класі, вплив однолітків.
3. Психологічні – мотивація до досягнення успіху, самооцінка, рівень емоційного інтелекту.

У підлітковому віці особистість активно переживає кризу ідентичності, що підвищує потребу в самовизначенні і визнанні. Це визначає величезну роль лідерства для підлітків, адже через лідерські позиції вони отримують шанс заявити про себе в соціумі. Більшість підлітків прагне досягнути визнання серед своїх однолітків і, при цьому, мають спостерігати та засвоювати соціальні норми поведінки, вміння співпрацювати і координувати групову діяльність.

Лідерські якості проявляються не лише в організаційній діяльності, а й у моральній підтримці та вирішенні конфліктів. Важливими є чесність, справедливість та емоційний інтелект, які формують здоровий соціальний клімат. Для оцінки і розвитку лідерства використовують методи, зокрема 16-факторний опитувальник Кеттела (16PF), що допомагає визначити ключові особистісні риси. Крім того, ефективними є тренінгові програми, які дозволяють підліткам на практиці розвивати свої лідерські навички, зокрема комунікацію, вміння працювати в команді, організаційні здібності, а також критичне мислення. Важливою складовою таких програм є симуляційні ігри, в яких підлітки можуть відчути себе в ролі лідера в умовах, наближених до реальних [1, 4] .

Таким чином, формування лідерських якостей у підлітковому віці є складним

психолого-педагогічним процесом, який передбачає врахування вікових особливостей, індивідуальних відмінностей, а також умов соціального середовища. Найефективнішим є цілісний підхід, який об'єднує навчання, виховання, тренінгову роботу та активне включення підлітків у соціально значущу діяльність. Розвиток лідерських якостей в школах, молодіжних організаціях і в родинах допомагає підліткам не лише реалізувати свій потенціал, а й ставати більш усвідомленими та зрілими громадянами. Крім того, це сприяє формуванню здорового середовища для їх особистісного розвитку і взаємодії в колективі, що є основою для успішного функціонування в майбутньому.

Отже, формування лідерства – це не лише розвиток певних навичок, а й виховання соціально зрілої особистості, готової до конструктивної взаємодії та впливу на інших. Спільні зусилля педагогів, психологів та батьків можуть створити умови для того, щоб підлітки розвивали свої лідерські якості, не лише отримуючи навички, а й усвідомлюючи важливість відповідальності за свої вчинки та рішення в колективі.

Список використаних джерел

- Алфімов Д. В. Виховання лідерських якостей школярів у сучасній загальноосвітній школі/ Духовність особистості: методологія, теорія і практика. 2010. № 4. С. 3–14.
- Алфімов Д. В. Зміст феномену «лідерські якості особистості». Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя: Класич. приват. ун-т, 2010. Вип. 11 (64). С. 44–51.
- Барбінова А. В., Ткаченко М. А. Формування лідерських якостей учнів старшої школи. Методика навчання природничих дисциплін у середній та вищій школі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Полтава: ПНПУ ім. В. Г. Короленка, 2023. С. 56–58.
- Гриньова М. В. Поняття «лідерські якості» у сучасному дискурсі лідерології. Педагогічна наука і освіта у сучасному вимірі: проблеми та перспективи розвитку: матеріали VI Всеукр. наук.-практ. конф. Одеса, 2024. С. 28–31.